

УДК 94:[323:929Масарик](437)“1918/1920”
DOI: 10.30970/sls.2022.71.3983

ВПЛИВ Т. Г. МАСАРИКА НА ФОРМУВАННЯ ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ У 1918–1919 рр.

Олександр КРАВЧУК

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
вул. Острозького, 32, Вінниця, 21001
Кафедра всесвітньої історії
e-mail: ol-kravcuk@i.ua*

У статті розкривається роль першого президента Чехословацької республіки Т. Г. Масарика у формуванні головних напрямів внутрішньої політики країни у 1918–1919 рр. Висвітлюється концепція гуманної демократії, його переконаність у взаємозв'язку різних сторін функціонування суспільства, у необхідності високого розвитку економіки, соціальної захищеності людини, забезпечення державою можливостей для становлення всебічно розвиненої особистості, політично свідомого громадянина. Підкреслюється, що суттєвим моментом для встановлення стабільності нової держави стало рішення Т. Г. Масарика обрати позицію надпартійного лідера, його прихильність до виваженої центристської політики і прагнення до досягнення компромісу між політичними силами для зміцнення республіки. Найбільший вплив Т. Г. Масарика у чехословацькій внутрішній політиці проявився у суспільній демократизації, розвитку інституту президентства, створенні армії, розробці основ політики стосовно національних меншин, здійсненні соціальних реформ, розвитку культурно-освітньої сфери. Стверджується, що у перші роки становлення ЧСР Т. Г. Масарик уникав радикального розв'язання національного питання. Загалом внутрішня політика 1918–1919 рр., яка мала соціально-реформістський характер, заклала основу подальшого розвитку Чехословацької республіки.

Ключові слова: Т. Г. Масарик, Чехословацька республіка, внутрішня політика, гуманна демократія, інститут президентства, армія, соціальні реформи, культура.

Перша Чехословацька республіка (1918–1938) викликає значний інтерес у науковців як один із прикладів розбудови слов'янської держави на початку новітнього часу. Її становлення відбувалось у 1918–1920 рр. в умовах складної трансформації постімперського простору Центральної Європи після Першої світової війни. У цьому процесі, крім міжнародних чинників, вагомими були внутрішньополітичні заходи влади ЧСР у перші, ключові, роки її консолідації наприкінці 1918–у 1919 рр. Зокрема, на формування основ функціонування нової держави суттєво впливав її перший президент Т. Г. Масарик, який стверджував: “Мусимо постійно боротися за збільшення нашої внутрішньої сили” (Masaryk, 2005, s. 345). Політика президента позитивно позначилася на успішному завершенні етапу становлення ЧСР у 1920 р., а згодом – на

входженні її у коло економічно розвинених країн Європи. Голова представництва УНР у Празі М. Славінський діяльність Т. Г. Масарика оцінив як велику конструктивну працю “по збудованню, усталенню й консолідації нової держави”: “Історія перекаже свого часу подробиці тої надзвичайної енергії та праці, що її приклав президент Масарик до організації Чехословацької республіки. Для сучасників досить загальної віри чехословацьких громадян, що без Масарика не була б Чехословаччина тим, чим вона зараз є, а саме державою суто республіканською, збудованою на основах модерного європейського демократизму і такого ж парламентаризму” (Славінський, 1930, с. 2–3).

В історіографії висвітлено лише окремі аспекти теми. Йдеться про загальні праці з історії ЧСР, зокрема про її створення і політичний розвиток (Бисага, 1997; Бобраков-Тимошкин, 2008; Віднянський, 2009; Кріль, 2009; Galandauer, 1988; Harna, 2008; Kárník, 2003; Kovtun, 2005; Olivová, 2000; Peroutka, 2003 та ін.), політичну біографію Т. Г. Масарика і різні напрями його президентської діяльності (Задорожнюк, 2012; Нагорняк, 2009; Bednář, 2002; Broklová, 2001; Fischer, 1921; Herben, 1946; Jančík, Kubů, 2001; Kvaček, 2000; Nedoma, 1992; Opat, 2003; Polák, 2012; Soubigou, 2004 та інші). Попри чималу кількість публікацій, тема щодо впливу Т. Г. Масарика на формування найбільш важливих питань внутрішньої політики Чехословаччини досі комплексно не відображена в історичній науці. З огляду на це, а також видання в Чеській Республіці важливих джерел цього періоду історії, зазначена тема надалі залишається актуальною.

Мета статті – розкрити вплив Т. Г. Масарика на формування головних напрямів внутрішньої політики Чехословаччини у 1918–1919 рр.

Восени 1918 р. керівники закордонної та внутрішньої течій визвольного руху чехів і словаків, передбачаючи колапс імперії Габсбургів і наближення перспективи створення власної держави, почали активно планувати її майбутню внутрішню політику. Єдиної програми створено не було, але окремі пріоритети декларувались неодноразово.

Лідер закордонної течії Т. Г. Масарик у своїх політичних деклараціях, працях, кореспонденції приділяв увагу передусім формі майбутньої держави, її політичному укладу, найголовнішим реформам, зокрема тим, що стосувалися суспільно-політичної демократизації, ставлення до національних меншин. Це засвідчує документ “Проголошення незалежності чехословацької нації тимчасовим чехословацьким урядом” (“Вашингтонська декларація”) від 18 жовтня 1918 р. У назві документу задеклароване положення про “чехословацьку” націю, але в ньому не вказано, яким передбачається державно-правовий статус Словаччини. Це було відходом від Пітсбурзької угоди 30 травня 1918 р., підписаної Т. Г. Масариком із представниками словацьких емігрантів. Угода не оперувала терміном єдиної нації, схвалювала політичну програму об’єднання чехів і словаків у самостійну демократичну державу з власною адміністрацією Словаччини, сеймом, судами, передбачала, що словацька мова стане державною, адміністративною мовою, хоча термін “автономія” і не використовувався (Galandauer, 1988, s. 299). Конструкція “чехословацької” нації була спробою створення опорної ідеї національної держави для об’єднання в ній чехів і словаків на основі етнічної та мовної близькості (Kárník, 2003, s. 79). Виникнення Чехословаччини “передбачало презентацію чехів і словаків як одну націю, оскільки інакше не можна було б переконати союзні держави у доцільності її створення” (Korespondence ... , 2008, s. 18). Восени 1918 р., прагнучи забезпечити єдність держави чехів і словаків, Т. Г. Масарик

висловлював сумніви у доцільності її федералізації або автономізації. Так, у телеграмі Е. Бенешу 3 листопада 1918 р. він виступив проти того, що було політичним втіленням цих понять – земельних сеймів, словацького також (Korespondence ... , 2004, s. 297). Водночас політик визнавав мовно-культурну рівноправність чехів і словаків. У праці “Нова Європа. Слов’янська точка зору”, завершеній у жовтні–листопаді 1918 р., він стверджував, що у школах і в усій цивільній адміністрації словаки використовуватимуть свою мову. Крім того, згадувався сировинний потенціал Словаччини, можливість її індустріалізації (Masaryk, 2016, s. 104).

У “Проголошенні незалежності чехословацької нації тимчасовим чехословацьким урядом” декларувалося створення демократичної республіки з урядом, відповідальним перед парламентом, гарантії громадянських свобод, серед них – загальне виборче право, рівноправність чоловіків і жінок, свобода розвитку культури, відокремлення церкви від держави, заміна армії міліцією. Приділялась також увага соціальним та економічним питанням. Крім наголосу на необхідності глибоких соціально-економічних реформ, зокрема аграрної, проголошувалися ліквідація привілеїв дворянства, відмова від класового законодавства.

У сфері національної політики передбачалась охорона прав меншин пропорційним представництвом в органах влади та забезпечення їхнім представникам громадянської рівноправності (Masaryk, 2017, s. 197–198). У листі до Е. Бенеша від 29 жовтня 1918 р. Т. Г. Масарик, з огляду на необхідність проведення перемовин з представниками німецької спільноти у чеських землях про прийняття ними нової держави, відзначив, що вона не буде творінням націоналізму, а навпаки, буде збудована на “сучасній прогресивній і демократичній” основі (Korespondence ... , 2004, s. 293; Opat, 2003, s. 337; Masaryk, 2017, s. 203). Про автономію німецької меншини Т. Г. Масарик не згадував – у нього не склалося однозначної думки щодо цього питання. Наприкінці світової війни у розмовах з політичними діячами в США (Г. К. Гувером, Р. Кернером) Т. Г. Масарик зауважував, що у питанні про майбутній устрій держави чехів і словаків використовуватиметься приклад Швейцарії, а німці у її складі отримають територіальну автономію (The memoirs of Herbert Hoover. ... 1951, pp. 379–380; Фісанов, 1999, с. 189–190). Разом з тим, на засіданні Центральноєвропейської унії 24 жовтня 1918 р. політик зауважив, що якби питання автономії у регіоні залишилося самим німецьким колоністам, це призвело б до того, що німці вимагали б, “щоб їм було дозволено приєднатися до тевтонських держав” (Kovtun, 1991, s. 405).

Т. Г. Масарик, який вважав наслідки Великої війни 1914–1918 рр. одним із проявів модернізації світу, проголосив стратегічною метою створення демократичної держави. Згодом він лаконічно сформулював свою ідею так: “Республіка є форма, демократія – сутність” (Masaryk, 2005, s. 386). У новоствореній державі, на думку президента, необхідно втілювати концепцію гуманної демократії (Masaryk, 2005, s. 390). Т. Г. Масарик трактував її широко, не “тільки як політичний лад, а й як послідовну реалізацію ідеалів свободи і рівності у всіх сферах ... ” (Masaryk, 1994, s. 189). Ознаками демократичного суспільства він вважав розвинену економіку і соціальну захищеність людини (Masaryk, 2005, s. 362). Системну роль відводив також культурно-освітній сфері як життєво важливій частині процесу будівництва демократичної держави (Masaryk, 2007, s. 499). Забезпечення населення найкращою освітою, формування всебічно розвиненої особистості, політично свідомого громадянина Т. Г. Масарик вважав однією “з найбільш сильних основ існування і майбутнього розвитку Чехословацької держави” (Masaryk, 1994, s. 245). У праці “Нова Європа” (1918) він

відзначав, що “демократія сьогодні неможлива без науки, демократія є організацією прогресу у всіх сферах людської діяльності” (Masaryk, 2016, s. 131).

Т. Г. Масарик не розробляв питання повноважень вищих органів влади у майбутній державі. Наприкінці Першої світової війни політик вважав, що “у нас буде республіка, але спочатку з диктаторським управлінням”, яке здійснюватиме Тимчасова Директорія з представників закордонного і внутрішнього визвольного руху, рішення якої згодом мав затвердити обраний парламент (Čapek, 2013, s. 211; Klimek, 1999, s. 111–112).

Розвиток подій у ході стрімкої дезінтеграції імперії Габсбургів скорегував ці плани Т. Г. Масарика. Втім, представники закордонного і внутрішнього руху опору на нараді у Женеві 28–30 жовтня 1918 р. ухвалили політичну програму “Вашингтонської декларації” й узгодили обрання першим президентом Чехословаччини Т. Г. Масарика (Olířová, 2000, s. 64; Peroutka, 2003, s. 140–145).

Під час женеvських зустрічей у чеських і словацьких землях відбулися події національно-революційного значення. 28 жовтня 1918 р. у Празі було проголошено створення Чехословацької держави, що 30 жовтня підтримали словацькі політики у Турчанському Святому Мартині. Розпочався активний державотворчий процес. В основу перших кроків з її розбудови було покладено проекти законів, розроблені на початку вересня 1918 р. представниками внутрішнього руху опору, чеськими політиками К. Крамаржем, Ф. Пантоучеком, В. Поспішилом, Я. Прейсом, А. Рашином, І. Стржибрним і словацьким В. Шробаром. Ці проекти, зокрема, передбачали утворення інституції тимчасових президента і парламенту, централізованої моделі місцевого управління, що співвідносилось із загальним баченням Т. Г. Масариком централізації адміністрації (Бисага, 1997, с. 7–8; Galandauer, 1988, s. 214; Závacká, 1994, s. 217). Статус державних інституцій у Словаччині мав бути встановлений окремим законом, розробленим із представниками краю (Bartlová, 2010, s. 27). Згідно з проектом економічного закону, власність Австрії на території Чехословаччини мала перейти під контроль Праги. Передбачалося припинити відправляти податки до Відня, створити окремий емісійний банк, девізове центральне управління, власні центральні управління соціального забезпечення і пенсійного фонду, запровадити нову валюту, здійснити нострифікацію промислових підприємств і банків (переведення центрів підприємств на територію нової держави), провести аграрну реформу, одержавлення залізниць і військових заводів (Průcha V. a kolektiv, 2004, s. 24–25; Politická elita ... , 1998, s. 199; Galandauer, 1988, s. 214–215).

Представники внутрішнього руху опору, серед яких одну із провідних ролей відігравав лідер аграрної партії А. Швєгла, розбудували основні інституції парламентської демократії у Чехословаччині (Broklová, 2017, s. 122, 128). 13 листопада 1918 р. Чехословацький національний комітет ухвалив тимчасову конституцію ЧСР. На її основі утворено Національні збори, які 14 листопада обрали президентом республіки Т. Г. Масарика, який у той час перебував у США. До повернення президента низку важливих державотворчих заходів здійснив уряд загальнонаціональної коаліції на чолі з К. Крамаржем. Крім територіальної консолідації країни, було, зокрема, розроблено й ухвалено закон, який визначав Празький Град резиденцією очільника держави. Оплата праці президента встановлювалась у сумі 500 тис. крон на рік (20 грудня 1918 р.) (Zbírka zákonu ... , 1918, s. 84).

21 грудня 1918 р. президент приїхав до Праги. Інституцію голови держави Т. Г. Масарик використав для створення образу і традиції рішучого, діяльного прези-

дента республіки (Квачек, 2000, s. 77, 78). Він відразу став активним учасником державотворчих процесів у країні, незважаючи на те, що тимчасова конституція не наділяла його реальними механізмами політичного впливу. Але вже своїм першим зверненням до парламенту 22 грудня 1918 р. Т. Г. Масарик ініціював, “щоб за президентом республіки визнали право виголошувати звернення до парламенту” (Broklová, 2020, s. 98; Prezident o prezidentství ... , 2003, s. 184). У зверненні Т. Г. Масарик виклав своє бачення пріоритетів внутрішньої політики у контексті стратегічної цілі побудови “зразкової демократичної держави”, висловив переконання, що внутрішня політика ЧСР буде чесною і розумною у дусі К. Гавлічка, звернув увагу на необхідність приділяти увагу “спокійній адміністративній роботі” (Masaryk, 2003, s. 31). Президент наголошував на необхідності створення законодавства, яке б відповідало новим умовам, забезпечувало громадянську рівноправність жінок, вирішувало б питання національних меншин шляхом забезпечення їм рівних прав з чехами та словаками, надання широкого місцевого самоврядування, розбудови армії. За наполяганням міністра внутрішніх справ А. Швєгли, зі звернення президента було вилучено текст про найширшу автономію для німецької меншини (Broklová, 2017, s. 194, 134). Відзначалась необхідність розвитку промисловості, сільського господарства, торгівлі, здійснення нової залізничної політики, проведення глибоких соціальних реформ. Президент висловив побажання, “щоби Словаччина у повному обсязі мала кордони, сприятливі для свого розквіту. І це також стосується русинів ... ” (Masaryk, 2003, s. 32–33). Наголошувалося на необхідності піклування про здоров'я громадян, “про все духовне життя”. “Нездорову австрійськість треба ґрунтовно подолати, для справжнього перевиховання недостатньо лише усунути зовнішне” (Masaryk, 2003, s. 32). Згодом президент вказав на необхідність відокремлення церкви від держави (Masaryk, 2003, s. 53).

Конституційні повноваження президента не передбачали безпосереднього адміністрування у сфері внутрішньої політики. Але після від'їзду 16 січня 1919 р. голови уряду К. Крамаржа на Паризьку мирну конференцію, де він разом із міністром закордонних справ Е. Бенешем очолював делегацію ЧСР (Orat, 2003, s. 322), Т. Г. Масарик все більше уваги приділяв внутрішній політиці. Це було зумовлено об'єктивними потребами нової держави, функціонування якої президент уважно аналізував. У нього склалася критична оцінка діяльності окремих міністрів уряду К. Крамаржа. У листах до прем'єр-міністра президент звертав його увагу на одну з головних внутрішніх проблем країни – боязкість самодостатності в управлінській діяльності. Так, 24 березня 1919 р. Т. Г. Масарик відзначав: “Постійно переконуюсь, що наш народ (і уряд) не можуть повністю зрозуміти, що ми вже самостійні, що ми більші і вищі – постійно здійснюється політика, яка була під Австрією: чекають команди, бояться остаточного рішення, ухиляються від відповідальності і не мають ініціативи. Втілюються століття рабства і його виховання ...” (Korespondence ... , 2005, s. 343).

У перше півріччя існування Чехословаччини вплив президента на визначення курсу держави сприяв зростанню його авторитету як успішного лідера визвольного руху. Український політик Д. Дорошенко, який відвідав Прагу навесні 1919 р., писав: “Майже в кожній крамниці у вікнах, по всіх рестораціях і публічних льокалях були виставлені портрети або бюсти Масарика і Вілсона”, в країні “почувалася глибока повага й пієтет до першого голови відродженої чеської держави” (Дорошенко, 1969, с. 455–456). Суттєвим для стабільності нової держави стало рішення Т. Г. Масарика обрати позицію надпартійного лідера, його прихильність до виваженої центристської

політики (Masaryk, 2003, s. 231–232; Opat, 2003, s. 308–309). Він не був пов'язаний з жодною значною політичною партією у новій державі, і це давало йому змогу виступати як об'єднувач фігура (Harna, 2008, s. 314). “Неформальний надпартійний і моральний авторитет Масарика допомагав подолати розбіжності між численними політичними партіями” (Broklová, 2010, s. 79).

У державному будівництві Т. Г. Масарик вважав доцільною спадкоємність у сфері управління. Він схвалив перший закон чехословацької держави, що зберіг австрійське законодавство, адміністрацію, органи самоврядування (Задорожнюк, 2012, с. 155). Завдяки цьому, на його думку, вдалося “запобігти анархії” (Masaryk, 2003, s. 98). Усі державні службовці повинні були скласти присягу ЧСР (Zbírka zákonu ... , 1918, s. 87; 1919, s. 76).

Створення держави на демократичних принципах здійснювалося доволі послідовно. Принцип рівності громадян був закріплений ще 10 грудня 1918 р. законом про ліквідацію дворянських титулів (Zbírka zákonu ... , 1918, s. 50). Президент наполіг на ухваленні 31 січня 1919 р. закону про регулювання правил виборів до органів самоврядування на основі загального, рівного і прямого виборчого права для всіх громадян віком від 21 року, незалежно від їх статі та національності (Polák, 2012, s. 21; Soubigou, 2004, s. 308). Цей закон був одним із “найбільш демократичних не тільки у Європі, а й у світі загалом” (Kárník, 2003, s. 70). Депутатські мандати розподілялися серед переможців виборів на основі пропорційної системи, що виключало так звану “виборчу геометрію” часів Австро-Угорщини (Beneš, 2005, s. 129).

Оскільки первинна політична свідомість населення чеських і словацьких земель була імперською – наприкінці XIX ст. Т. Г. Масарик іронічно називав її “віденськістю”, маючи на увазі незмінну лояльність до монархії – президент закликав його “відавстрійщитися” (Шпорлюк, 2013, с. 343; Nedoma, s. 200). Це “означало освічуватися демократично, гуманістично і виховувати відповідальну людину, мислячу і здатну ставити громадські інтереси над своїми особистими” (Neudorflová, 2011, s. 207). На підвищення рівня політичної свідомості населення спрямовувався закон від 7 лютого 1919 р., що передбачав створення народних курсів громадянського виховання (Zbírka zákonu ... , 1919, s. 72).

Особливо підкреслював Т. Г. Масарик необхідність підтримки на належному рівні політичного авторитету парламенту й уряду (Masaryk, 2003, s. 178), потребу консолідованої роботи вищого керівництва при розбудові держави. Очевидно, у зв'язку з цим він публічно не критикував тимчасову конституцію, хоча проявив активність щодо зміни закріплених у ній положень, котрі обмежували повноваження президента представницькими функціями (Šarek, 2013, s. 122). При цьому він обрав шлях не конфліктів з представниками внутрішньої течії визвольної руху, а “загалом демократичні переговори з політичними партіями” (Pešek, 2018, s. 674). Його підтримав лідер аграрної партії, міністр внутрішніх справ та виконувач обов'язків голови уряду А. Швегла (Opat, 2003, s. 312). Т. Г. Масарик ініціював створення Канцелярії президента республіки та домігся ухвалення 23 травня 1919 р. закону про розширення повноважень очільника держави, зокрема надання йому права призначати уряд і окремих міністрів, вимагати від них звітів, головувати на його засіданнях, рекомендувати парламенту заходи, які вважав необхідними та доцільними (Zbírka zákonu ... , 1919, s. 373–374). З новими повноваженнями президент міг суттєво впливати на визначення державного курсу країни. Він фактично став головою виконавчої влади (Kárník, 2003, s. 66). При цьому президент не прагнув до абсолютистського становища у сис-

темі управління (Bednář, 2002, s. 129). У листі до К. Крамаржа від 8 червня 1919 р. Т. Г. Масарик писав: “Я навіть не хочу грати царя, не кажучи вже про те, щоб ним бути...” (Korespondence ..., 2005, s. 380). Т. Г. Масарик категорично не підтримав вимоги встановлення необмеженої диктатури президента, висловленої на демонстраціях легіонерів у Пржештці, Клатові, Пльзні у липні та вересні 1919 р. (Soubigou, 2004, s. 293). Дотримуючись демократичних підходів до державотворення, Т. Г. Масарик значну увагу приділяв налагодженню діяльності Канцелярії президента республіки, закон про створення якої було ухвалено 5 грудня 1919 р.

Свої нові кадрові повноваження Т. Г. Масарик використав влітку 1919 р., після перемоги соціалістичних партій на червневих виборах до органів місцевого самоврядування. Враховуючи їх результат, він у липні 1919 р. підтримав створення “червоно-зеленої” коаліції, основу якої становили дві найбільші партії – соціал-демократична й аграрна. Вони втілювали соціально-реформістську програму ЧСР в міській та сільській місцевості й водночас гарантували захист держави від соціалістично-революційних ексцесів (Kárník, 1999, s. 95). Новий уряд очолив соціал-демократ В. Тусар. У співробітництві з ним президент продовжив курс на будівництво демократичної держави та здійснення соціальних й економічних реформ. М. Славінський із цього приводу зауважив: “... Соціальний реформізм став в Чехо-Словаччині *conditio sine qua non* (необхідною передумовою. – Авт. О. К.) соціального будівництва. ... Міцна національна свідомість і горячий патріотизм, що ним пересякнуті всі верстви населення Чехо-Словаччини, були тим ферментом, що дали змогу Чехам об’єднати робітників і селян на одній політичній платформі. Ця щаслива комбінація ... дає повні гарантії спокійного розвитку Чехо-Словаччини, як політичного, так і соціально-економічного” (Україна і Чехія. ... , 1920, с. 310).

8 липня 1919 р. призначено уряд В. Тусара, формування якого відбувалося під суттєвим впливом Т. Г. Масарика (Herben, 1946, s. 357). У декретах про його склад найбільш комплексно проявилася внутрішньополітична програма президента, розроблена у соціально-реформістському дусі, яка у своїй народногосподарській частині близька до концепції соціально орієнтованої ринкової економіки. Зокрема, у ній Т. Г. Масарик акцентував на вдосконаленні конституційної організації, інтенсифікації створення армії, вирішення проблеми національних меншин “за програмною ініціативою самого уряду” (Masaryk, 2003, s. 143–148). Згадувалась важливість здійснення реформи управління у Словаччині та адміністративного приєднання Русинська (перша, неофіційна, назва нинішньої Закарпатської області України у складі ЧСР) – регіону, включеного Антантою на правах автономії до складу держави чехів і словаків і, у зв’язку з цим, уніфікації правових норм на всій території республіки. Також підкреслювалася значущість сучасної всебічної освіти та виховання особистості, відокремлення церкви від держави, підтримка розвитку художньої літератури та мистецтва (Masaryk, 2003, s. 147). У сфері економіки зверталась увага на необхідність проведення аграрної реформи, впровадження нових технологій, розвитку будівництва, визначення природних запасів палива, згідно з якими здійснювати його видобуток, за потреби – економити. Президент виступив з ініціативою створення державного банку, економічної ради з дорадчими функціями (цю ідею реалізовано 5 листопада 1919 р. створенням Дорадчого збору для економічних питань (Peroutka, 2003, s. 597), звернув увагу на необхідність підвищення ефективності внутрішнього ринку, поліпшення роботи транспорту і комунікацій з метою інтеграції регіонів країни, належної організації по-

ставок продовольства, електрифікації всіх регіонів, підтримки розвитку курортів (Masaryk, 2003, s. 145–146).

Значна соціальна напруга в ЧСР у 1919 р. обумовила увагу Т. Г. Масарика до соціалістичних ідей та можливості їх реалізації. Президент сприймав соціалізм як радикальну філософію, систему поглядів, яка з теоретичної точки зору є новим поглядом на світ, а з практичної – способом створення нового суспільного ладу зі справедливим розподілом всієї власності, насамперед на користь “економічно слабких” людей (Masaryk, 2000, Sv. I, s. 18; Sv. II, s. 18–19).

У декреті від 8 липня 1919 р. про призначення на посаду міністра фінансів К. Горачека президент висловився щодо завдань побудови соціалізму, які вбачав не тільки у справедливому розподілі власності, а й у вдосконаленні виробництва. Однією з обов'язкових передумов переходу до соціалізму він вважав встановлення державного контролю у сферах виробництва, праці і власності, подолання економічної анархії, одним із проявів якої вважав безробіття (Masaryk, 2003, s. 145). У другому зверненні до парламенту, 28 жовтня 1919 р., президент доповнив ці передумови необхідністю детально розробленого плану, який ґрунтувався на точному математичному розрахунку (Masaryk, 2003, s. 177). Т. Г. Масарик з інтересом, але критично сприймав соціалістичний досвід радянської Росії, який вважав неприйнятним для ЧСР. Роздуми про соціалізм свідчать про пошук Т. Г. Масариком оптимальної моделі сталого розвитку економіки, при цьому він виступав не за демонтаж капіталізму, а за помірковану соціальну програму (Nedoma, 1992, s. 201). Президент сподівався, що реформи допоможуть досягти соціального миру у суспільстві (Masaryk, 2003, s. 158–159).

У врегулюванні національних відносин Т. Г. Масарик був прибічником демократичного підходу, рівності представників усіх націй у країні, але без федералізації або автономізації держави. У контексті домінуючих у той час у Європі політичних концепцій у своїй політиці Т. Г. Масарик не виходив за межі ідеї національної держави “чехословаків”. Попри свої демократичні підходи у міжнародних відносинах, незгоду з переселенням як засобом вирішення національного питання, він не думав про модель багатонаціональної держави з тоншими механізмами, ніж рішення більшості (Hahnová, 1996, s. 163–166). У дослідженнях відзначається внутрішня суперечливість чехословацької державної конструкції, адже держава, що проголошувалася національною (“чехословацької” нації), фактично була державою національностей, тобто поліетнічною (Hain, 2006, s. 210). Крім перелічених зовнішньополітичних чинників відстоювання тези національної держави, існували і внутрішньополітичні причини. Вони полягали у значній складності процесу інтеграції Словаччини до складу ЧСР. Проугорські політики проголосили утворення на сході регіону Словацької народної республіки (11–29 грудня 1918 р.), під час військового конфлікту між ЧСР і Угорщиною виникла Словацька Радянська республіка (16 червня–7 липня 1919 р.) (Кравчук, 2008, с. 40, 44). І лише 4 лютого 1919 р. міністерство з повною владою для управління Словаччиною переїхало у Пресбург, який отримав назву Братислава (Korespondence ... , 2019, s. 29).

У період становлення ЧСР відбувалося формування чесько-словацьких відносин на засадах поваги до культурно-освітніх прав словаків. Згідно з законом про надзвичайні і перехідні заходи у Словаччині, 10 грудня 1918 р. словацька мова набула статусу офіційної мови ЧСР (Zbírka zákonů ... , 1918, s. 56). Закон від 13 березня 1919 р. передбачав видання словацькою мовою “Збірки законів і розпоряджень Чехословацької держави” (Zbírka zákonů ... , 1919, s. 179). Згідно з законом від 11 березня 1919 р.,

у Національних зборах ЧСР представництво від Словаччини було збільшено на 14 осіб (Zbírka zákonů ... , 1919, s. 179). Для подолання правових й адміністративних ускладнень інтеграції Словаччини 22 липня 1919 р. ухвалено закон про створення міністерства для об'єднання законодавства й організації управління в ЧСР (Zbírka zákonů ... , 1919, s. 574).

Інкони траплялись і непорозуміння. Наприклад, словацький елемент послідовно не відображався у символіці країни. З одного боку, державний гімн ЧСР утворювали чеська і словацькі пісні “Де батьківщина моя” і “Над Татрами блискавки світять”. Процедура їх використання регулювалася розпорядження міністерства внутрішніх справ від 13 серпня 1919 р. (Čechurová, 2018, s. 49). А з другого боку, на законодавчому рівні 28 жовтня проголошувалося Днем республіки, чого не підтримали деякі словацькі політики, слушно вказуючи на недооцінку значення ухвалення Мартинської декларації від 30 жовтня 1918 р. (Hájková, Michela, 2018, s. 88–89).

Уже невдовзі виявилась відсутність єдності поглядів на внутрішній уклад держави серед чеських і словацьких політиків, які по-різному уявляли собі спільну державу (Korespondence ... , 2019, s. 6). Словацькі політики поділилися на прихильників політичної “чехословацької” нації та прибічників самобутності словацької нації – автономістів, опозиційно налаштованих щодо Праги. Спроба винести словацьке питання на міжнародний рівень була зроблена головою Словацької народної партії А. Глінкою під час поїздки до Парижа у вересні 1919 р. для здобуття підтримки Антанти щодо надання автономії Словаччині. Але спроба виявилася невдалою (Karník 2003, s. 77–78). Представник Словацької національної партії Е. Стодола 16 листопада 1919 р. у газеті “Národní noviny” виступив з ідеєю поширення довоєнного чеського самоврядування на Словаччину і поступової розбудови її політичної автономії (Bartlová, 1999, s. 174). Автономістський рух став політичним вираженням окремої словацької національної ідентичності (Korespondence ... , 2019, s. 7). Його джерелом був процес емансипації словацької нації, підтримуваний незаспокоєними амбіціями католицького кліру і розчаруванням широких народних верств, підбурюваних угорськими та польськими політиками для послаблення, а згодом і розпаду ЧСР, до якої вони мали територіальні претензії (Rychlík, 1997, s. 99).

Словацьке питання з адміністративного, економічного і культурного напрямів діяльності влади ЧСР у Словаччині перетворилося на політичну проблему. Т. Г. Масарик неоднозначно висловлювався з цього приводу. 13 листопада 1919 р. у відповідь на привітання оравських словаків він відзначив: “Між нами немає перепон, немає поділу. Ми одне тіло і одна душа...” (Masaryk, 2003, s. 190). Але вже 19 листопада у листі-відповіді на привітання словацьких жупанів та депутатів від Словаччини президент наголосив, що у краї необхідно “швидко створити реальне і чесне управління, народне і прогресивне, яке буде брати до уваги особливий характер словацького народу, окремі потреби Словаччини” (Masaryk, 2003, s. 191). Такі заяви свідчать про нечіткість концепції “чехословацької” нації та дають підстави погодитися з думкою М. Вашша про недооцінку Т. Г. Масариком потенціалу словацького націоналізму (Vašš, 2013, s. 180).

І все ж президент вважав вирішеною політичну частину словацького питання зі створенням ЧСР, на відміну від економічної та культурної. Для розв'язання цих двох частин словацького питання, на його думку, достатньо широкого місцевого самоврядування (Masaryk, 2007, s. 125, 381–382). Відкидаючи ідею автономії краю, президент акцентував на позитивних тенденціях в економічному і освітньому житті словаків у складі ЧСР (Masaryk, 2003, s. 204).

Подібні погляди були характерні для інших чеських політиків. 16 жовтня 1919 р. уряд ЧСР схвалив основу закону про поділ країни на жупи (області) для уніфікації держави, її адміністративного об'єднання за зразком департаментів у Франції (Broklová, 2017, s. 187–188). “ЧСР передусім була чеською національною державою, і головним принципом чеської політики в 20–30-х роках ХХ ст. був етноцентризм”, що “поєднувався з адміністративно-територіальним централізмом” (Шніцер, 2015, s. 119).

Сучасні історики розглядають унітарну концепцію державного устрою ЧСР загалом як хибну. На думку С. Віднянського, “концепція “чехословакізму” [...] попри свою принципову помилковість ... відіграла на початковому етапі певну позитивну роль у створенні незалежної держави чехів і словаків. Посилено пропагована чеськими лідерами, вона використовувалася ними на Паризькій мирній конференції для обґрунтування правомірності існування ЧСР та її нових кордонів” (Віднянський, 2009, с. 42). З. Карнік підкреслює, що “поступова автономізація Словаччини була б для Першої республіки оптимальним рішенням” (Kárník, 2003, s. 79).

Загалом президент не був противником федеративного й автономістського принципу – він стверджував, що перебуває “у самій основі демократії: демократія означає свободу і, відповідно, найбільш широке самоуправління” (Masaryk, 2005, s. 387). Водночас він не опрацьовував питань про державний устрій ЧСР або її частин, за винятком Закарпаття. 20 жовтня 1919 р. на підставі положень Сен-Жерменського мирного договору 1919 р. Т. Г. Масарик розробив “Нарис генерального статуту Підкарпатської Русі”, який був схвалений урядом і став основою першого внутрішньополітичного документу ЧСР, що стосувався автономного статусу цього регіону (Masaryk, 2003, s. 181–183).

У 1918–1919 рр. Т. Г. Масарик не допускав можливості федералізації країни насаперед через судетсько-німецьке питання та складнощі територіальної консолідації, що виникли у зв'язку з цим. Вже з перших днів проголошення ЧСР політичні представники судетсько-німецької етнічної групи виступили проти її входження до складу держави чехів і словаків (Hilf, 1996, s. 64).

Т. Г. Масарик неодноразово називав судетсько-німецьке питання однією з найважливіших внутрішніх проблем країни і виступав за його вирішення на принципах громадянської рівноправності, забезпечення свободи національно-культурного розвитку. Як і у словацькому випадку, він вважав, що забезпечення широких прав органам місцевого самоврядування надасть меншинам повну гарантію вільного економічного і культурного розвитку (Masaryk, 2003, s. 83). Попри це, судетсько-німецькі політики наполягали на приєднанні до Австрійської республіки. Декларуючи свою солідарність з її парламентарями, вони організували 4 березня 1919 р. демонстрації в судетсько-німецьких районах, під час яких відбулися зіткнення з силовими органами ЧСР. Загинуло 53 особи (Orat 2003, s. 344). Після цього Т. Г. Масарик в інструкції органам влади акцентував на необхідності максимальної стриманості і недопущення повторення подібної трагедії (Kovtun, 2005, s. 106). На сприяння інтеграції населення цих регіонів у складі ЧСР було спрямоване положення закону від 13 березня 1919 р. про видання офіційного збірника чехословацьких нормативно-правових актів німецькою мовою (*Zbírka zákonu ...*, 1919, s. 179). Водночас президент не наполягав на включенні представників німецької меншини до складу парламенту і залученні їх до розробки основного закону. 19 березня 1919 р. в інтерв'ю він заявив: “Якщо б мали німців у парламенті, мали би у них опозицію. Однак тепер, у ці дні [ми] повинні бути

єдиними” (Masaryk, 2003, s. 100). Втім, 8 травня 1919 р. на зустрічі з журналістами Т. Г. Масарик, зважаючи на настрої національних меншин, виступив за створення нового, нейтрального у національному сенсі державного гімну (Masaryk, 2003, s. 118, 152). Ця ідея не була реалізована.

22 липня 1919 р. Т. Г. Масарика амністував вихідців з німецької Чехії, які служили у військових формуваннях Німеччини й Австрії та самопроголошених судетсько-німецьких провінціях (Кравчук, 2008, с. 62). Після цього більшість судетсько-німецьких політиків, що наприкінці 1918 р. виїхали в Австрію, повернулася в ЧСР. 27 липня 1919 р. в інтерв'ю віденській газеті “Die Zeit” президент висловив сумнів, що поділ Швейцарії на кантони може стати зразком для державного устрою ЧСР (Masaryk, 2003, s. 152). “Складно було очікувати, щоб судетські німці, які недавно становили правлячий клас ... , змирилися з правами меншини” (Sládek, 2002, s. 155–156). Принагідно відзначимо, що судетські німці стали однією з найбільших національних меншин післявоєнної Європи, переваживши за чисельністю німецьке населення Ельзасу і Лотарингії (1, 7 млн. осіб) або Швейцарії (2, 7 млн.) та населення Ірландії чи Норвегії (Sládek, 2002, s. 33; Hilf, 1996, s. 73).

Німецькі політики виступали за надання колективних прав національним меншинам, за розбудову держави нового типу у вигляді певної чесько-німецько-словацько-підкарпаторусинської конфедерації. Для цього вони наполягали на обранні нового парламенту з представників усіх націй ЧСР. Такі вимоги, висловлені прем'єру В. Тусару 20 і 22 грудня 1919 р. делегаціями судетсько-німецьких партій (388, 96) (Kárník, 2003, s. 96; Laco, 1966, s. 341–342), були відхилені, як і ініціатива Директорії Підкарпатської Русі (22 грудня 1919 р.) щодо надання їй права призначити 15 осіб депутатами до Національних зборів від регіону (Кравчук, 2008, с. 69).

Спосіб ухвалення конституції, на думку історика М. Болдижара, “в цілому не був демократичним. Та Т. Масарик і Е. Бенеш, побоюючись за єдність республіки, зробили те, що для них було менш небезпечним” (Болдижар, 2006, с. 47–48). Президент такі дії пояснював тим, що Національні збори Чехословаччини були створені внаслідок революції чехів і словаків, проти якої виступили німці Богемії, Моравії та Сілезії (Masaryk, 2003, s. 152). Згодом він констатував, що створення ЧСР “є справою чехів і словаків”, свідченням їх здатності до державного будівництва (Masaryk, 2007, s. 285).

Велику увагу президент приділяв розробці постійної конституції, ухваленої у лютому 1920 р. За допомогою міністра внутрішніх справ А. Швєгли Т. Г. Масарик сприяв закріпленню в ній прав президента, відповідно до закону від 23 травня 1919 р. При роботі над проектом конституції був взятий до уваги меморандум Т. Г. Масарика “Єврейське питання”, відправлений А. Швєгли 27 вересня 1919 р. Реалізація закладених у цьому документі ідей відкрила шлях до визнання в ЧСР єврейської національності (Korespondence ... , 2012, s. 54). Однак не всі пропозиції президента бралися до уваги. Так, при ухваленні тексту основного закону не була підтримана ідея Т. Г. Масарика про відокремлення церкви від держави, викладена у меморандумі уряду 11 листопада 1919 р. (Masaryk, 2003, s. 185–189). Залишилося без уваги зауваження Т. Г. Масарика до мовного закону (30 серпня 1919 р.), яке передбачало надати чеській мові статус не державної, а офіційної, щоб цим засвідчити рівність усіх мов і націй в ЧСР (Orat, 2003, s. 338; Nedoma, 1992, s. 204). Втім, основний закон все ж закріпив відстоювану президентом демократичну концепцію національної політики, що включала елементи національно-культурної автономії всіх національностей і територіальної автономії Підкарпатської Русі (офіційна назва Закарпаття у складі ЧСР).

Одним із найважливіших напрямів державного будівництва в ЧСР було створення армії. Т. Г. Масарик переглянув висунуту ним раніше ідею міліції на користь концепції регулярної акції. На підставі аналізу ситуації в Росії у 1917–1918 рр., а також повоєнної нестабільності у Центральній Європі він дійшов висновку, що без армії неможливо встановити лад (Korespondence ... , 2004, s. 304). Такий висновок підтверджували труднощі територіальної консолідації Чехословаччини у перші місяці її існування. Т. Г. Масарик особливо акцентував на оборонних функціях армії. Він доводив, що сучасний солдат повинен бути фахівцем і переконаним ідейним республіканцем, готовим оберігати і будувати республіку. Водночас президент вважав, що армія повинна перебувати поза політикою (Masaryk, 2003, s. 94–95). Для звільнення від спадку монархії при створенні і функціонуванні армії було вирішено взяти за зразок збройні сили Франції. 20 січня 1919 р. підписано угоду про французьку військову місію у Чехословаччині (Kárník, 2003, s. 163–164; Kovtun, 2005, s. 103). Її голова, генерал М. Пелле, став начальником генерального штабу Чехословаччини, активним учасником створення її регулярної армії. Під час військового конфлікту з Угорською Радянською республікою 4 червня 1919 р. президент призначив його верховним головнокомандувачем збройних сил ЧСР. 24 грудня 1919 р. наказом президента збройні сили ЧСР були створені як єдине формування, до складу якого увійшли представники чехословацьких легіонів (Masaryk, 2003, s. 217).

Велику увагу президент Т. Г. Масарик приділяв також вирішенню важливих соціальних і економічних питань. Їх важливість обумовлювалася тим, що нова держава “утворилася в ситуації зруйнованого війною континенту, де панували злидні, голод, насильство, хаос і побоювання революції більшовицького типу” (Pauza, 2018, s. 671). Перед її керівництвом постало нелегке завдання подолати наслідки світової війни, забезпечити соціальну справедливість та власне створити економіку самостійної держави – за словами президента, забезпечити “економічне, соціальне визволення”, яке він вважав продовженням політичної незалежності (Masaryk, 2007, s. 53, 116, 343; Jančík, Kubí, 2001, s. 416; Masaryk, 2003, s. 108). У президента не було докладно розробленої програми дій у цій сфері, у зв'язку з чим він підтримував реформи, запропоновані проектом “Економічного закону Чеської імперії”, низка положень якого узгоджувалася з його поглядами.

Одними з перших президент підписав ухвалені 19 і 20 грудня 1918 р. закони про восьмигодинний робочий день і про заснування Загального пенсійного інституту (Kárník, 2003, s. 56). Варто відзначити, що перший із них належав до найбільш радикальних європейських соціальних законів того часу з огляду на тривалість робочого дня у Австро-Угорщині 12 годин (Бобраков-Гимошкин, 2008, с. 60; Průcha V. a kolektiv, 2004, s. 75).

Особливу увагу президент приділяв продовольчому питанню. М. Славінський так описав початок 1919 р.: “Наслідки війни вбачались на кождім кроці. Не вистарчало хліба, не було мяса, масла, сала; ні за які гроші не можна було здобути полотна. Дорожнеча доводила до роспачи” (Україна і Чехія. ... , 1920, с. 310). Т. Г. Масарик звертався до керівника Американської адміністрації допомоги Г. К. Гувера з проханням допомоги ЧСР продовольством. У листі Е. Бенешу від 5 січня 1919 р. він пояснював: “Цим уникнемо більшовизму (заворужень)” (Korespondence ... , 2013, s. 53–54). 15 лютого 1919 р. Е. Бенеш повідомив Т. Г. Масарика про домовленість з Г. К. Гувером щодо постачання продуктів у ЧСР (Korespondence ... , 2013, s. 76).

При вирішенні соціальних проблем президент опирався на чехословацькі гуманітарні організації, діяльність яких фінансово підтримував. Йдеться про заснований ним у лютому 1919 р. Чехословацький Червоний Хрест та створену у липні 1919 р. “Масарикову лігу проти туберкульозу” (Kubín, 2013, s. 26). Важливими соціальними заходами стали закони про організацію опіки над жертвами війни (8 квітня 1919 р.), страхування робітників у випадку хвороби (15 травня 1919 р.) (Zbírka zákonu ... , 1919, s. 268–269, 365–369). За наполяганням президента, уряд ЧСР 19 грудня 1919 р. видав розпорядження про третейські робітничі суди з розв’язання суперечок про звільнення (Kovtun, 2005, s. 134).

В аграрному секторі важливу соціальну роль президент відводив земельній реформі. У березні 1919 р. між партіями соціал-демократів і аграріїв виникли серйозні розбіжності щодо її проведення. На той час урядова коаліція перебувала на межі розпаду (Kárník, 2003, s. 57, 455–456). При цьому К. Крамарж закликав президента довести до відома партій, що позиція “чехословацької” нації на мирній конференції у вирішальний момент визначення кордонів не повинна бути послаблена внутрішніми кризами (Korespondence ... , 2005, s. 336). За сприяння Т. Г. Масарика, 16 квітня 1919 р. був ухвалений компромісний варіант земельної реформи (Peroutka, 2003, s. 501, 544). 29 квітня 1919 р. на зустрічі з делегацією з’їзду аграрної партії президент висловив сподівання, що земельна реформа забезпечить “зростання нашого добробуту і зміцнення соціального миру” (Masaryk, 2003, s. 110). Президент позитивно оцінював реформу, називав справжньою економічною і соціальною революцією, завдяки якій з’явилося приблизно 500 тис. нових власників землі (Masaryk, 1997, s. 288). Значення реформи він вбачав також у розвитку дрібної власності і протидії комунізму (Jančík, Kubí, 2001, s. 416).

Т. Г. Масарик усвідомлював національно-політичні аспекти аграрної реформи, адже йшлося про примусовий викуп державою частини землі у землевласників-дворян, переважно німців і угорців, і продаж її чехам і словакам, що зміцнювало їхні економічні позиції (Jančík, Kubí, 2001, s. 416–417).

У зміцненні економічного суверенітету країни вагому роль відіграли фінансові заходи, зокрема створення чехословацької грошової системи (Masaryk, 2003, s. 144). Т. Г. Масарик, який у 1918 р. вважав можливим запровадження у майбутній державі французької валюти, в умовах незалежності підтримав план міністра фінансів А. Рашина щодо створення чехословацької грошової системи (Masaryk, 2016, s. 106; Polák, 2012, s. 36). Головний результат реформи президент вбачав у приборканні інфляції, стабілізації грошової системи як передумови відновлення економіки і забезпечення добробуту громадян (Masaryk, 2003, s. 88; Masaryk, 1994, s. 346). Важливим фінансовим кроком став нострифікаційний закон від 11 грудня 1919 р., згідно з яким акціонерні товариства Чехословаччини, що мали центральні управління у Відні або Будапешті, повинні були перемістити їх на територію республіки (Zbírka zákonu ... , 1920, s. 13–14). На практиці це означало, що чеські та меншою мірою словацькі підприємці брали під свій контроль діяльність цих товариств.

Піднесення промисловості відповідало стратегічному курсу президента. Він неодноразово вказував на необхідність підтримки промислових підприємств, зокрема заводів “Шкода” (Korespondence ... , 2012, s. 41–42). Виступаючи 3 травня 1919 р. у Младе Болеславі на автомобільному заводі “Лаурін і Клемент”, Т. Г. Масарик наголосив на необхідності американізації промисловості країни (Masaryk, 2003, s. 112–113).

На активізацію економіки, збільшення зайнятості населення завдяки реалізації проєктів модернізації і розвитку інфраструктури було спрямовано низку законів: про державну підтримку будівництва, що встановлював видатки у цій сфері в сумі 5 млн. крон (23 травня 1919 р.), про фінансування розбудови шляхів сполучення у Словаччині (23 травня 1919 р.), про державну підтримку системної електрифікації усєї країни, на що виділялося 75 000 000 крон (22 липня 1919 р.) (*Zbírka zákonu ...*, 1919, s. 393–394, 423–427, 624–629).

Т. Г. Масарик підтримував також процеси модернізації столиці ЧСР. 14 жовтня 1919 р. на Староміській радниці він вказав на необхідність перетворити Прагу в “світлове місто, центр всіх націй нашої держави” (Masaryk, 2003, s. 169–170), зробити її “великою економічно і культурно” (Masaryk, 2007, s. 250). Варто відзначити значну роль президента в організації робіт з реконструкції Граду. Йшлося про перетворення Граду з монархічного символу на резиденцію голови демократичної республіки та історичну пам’ятку, відкрити для громадськості (Кравчук, 2016, с. 271). 3 1919 р. президент здійснював пошуки архітектора, здатного втілити його задум, і зупинився у наступному році на кандидатурі словенського митця Й. Плечніка (Polák, 2012, s. 70, 88, 249).

Не оминав увагою Т. Г. Масарик і культурно-освітню сферу. Особливо важливим було реформування структури навчальних закладів для східних регіонів ЧСР, зокрема ліквідація наслідків мадяризації у Словаччині та на Закарпатті. Президент називав це “культурним вирівнюванням” регіонів ЧСР (Masaryk, 1994, s. 91). Основу змін заклали ліберальні культурно-освітні закони про умови створення початкових шкіл (3 квітня 1919 р.) та громадських бібліотек (22 липня 1919 р.) (*Zbírka zákonu ...*, 1919, s. 263–264, 572–573). Незважаючи на нереалізованість у конституції ідеї відокремлення держави від церкви, освіта поступово секуляризувалася, про що свідчать нормативно-правові акти від 10 квітня і 5 серпня 1919 р. (*Zbírka zákonu ...*, 1919, s. 273, 674). 3 приводу значних зрушень у німецькому шкільництві в Словаччині президент у листопаді 1919 р. зауважив: “Ми відродили німецьку освіту” (Кравчук, 2008, с. 105–106; *Korespondence ...*, 2019, s. 78).

Суттєві зрушення відбулися в системі вищої школи. 28 січня і 27 червня 1919 р. були засновані університети в Брно і Братиславі, 8 квітня – Чехословацький євангелічний факультет ім. Яна Гуса у Празі, 4 грудня – Празька консерваторія (*Zbírka zákonu ...*, 1919, s. 60, 267, 513, 997). Продовжував діяльність німецький університет у Празі.

Наприкінці 1919 р. президент ініціював створення ще одного інституту, завдання якого полягало в організації технічної роботи “для економічного використання здібностей всього народу і природного багатства чехословацької держави” з метою досягнення найбільшого загального успіху. У наступному році інститут почав функціонувати під назвою “Масарикова академія праці”, і президент виділив для нього 1 млн. крон (Masaryk, 2003, s. 202; *Průcha V. a kolektiv*, 2004, s. 158).

Отже, президент ЧСР Т. Г. Масарик, поставивши собі за мету створення демократичної, соціальної, економічно і культурно розвиненої держави, у 1918–1919 рр. докладав максимум зусиль щодо формування її внутрішньої політики у соціально-реформістському аспекті. Найбільше вплив Т. Г. Масарика проявився у суспільно-політичній демократизації, розвитку інституту президентства, розробці основ національної політики, створенні армії, здійсненні соціальних і культурно-освітніх заходів. Водночас підтримувана президентом концепція “чехословацької” національної держави не сприяла стабільності міжнаціональних відносин, хоча й забезпечила встано-

влення мирною конференцією у Парижі сприятливих кордонів ЧСР. Загалом внутрішньополітичні заходи 1918–1919 рр. сприяли консолідації нової держави та закладенню основ її подальшого розвитку, значною мірою забезпечували демократизацію країни. Все це стало цінним досвідом демократичного життя чехів і словаків у новітній час.

Список посилань

- Бисага, Ю. М., 1997. *Створення підвалин державно-правової політики Чехословаччини в 20-х роках ХХ ст.* Ужгород: Закарпаття.
- Бобраков-Тимошкин, А., 2008. *Проект “Чехословакия”: конфликт идеологий в Первой Чехословацкой республике (1918–1938).* Москва: Новое литературное обозрение.
- Болдижар, М., 2006. *Державно-правові аспекти входження Закарпаття до складу Чехословаччини.* Ужгород: КП “Ужгородська міська друкарня”.
- Віднянський, С., 2009. Розпад Австро-Угорської монархії і утворення національних держав. *Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини, 2.* Тернопіль, с. 33–46.
- Дорошенко, Д., 1969. *Мої спомини про недавнє минуле.* Мюнхен: Українське Видавництво.
- Задорожнюк, Э. Г., 2012. Штрихи к портрету Томаша Гаррига Масарика. *Новая и новейшая история, 5,* с. 151–163.
- Кравчук, О. М., 2008. *Національна політика Чехословацької республіки. 1918–1929 рр.* Вінниця: Едельвейс.
- Кравчук, О. М., 2016. Празький Град за президентства Т. Г. Масарика. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Історія, 24.* Вінниця, с. 265–273.
- Кріль, М., 2009. Утворення і розвиток Першої Чехословацької республіки: політичний і національний чинники. *Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини, 2.* Тернопіль, с. 47–55.
- Нагорняк, М. М., 2009. *Національно-державницька концепція Томаша Масарика.* Київ: Логос.
- Славінський, М., 1930. Т. Г. Масарик. *Тризуб, 9.* 2 березня, с. 2–3.
- Україна і Чехія. Розмова з паном послом до Чехословаччини М. А. Славінським. 1920. *Воля (Відень).* Т. 2. Ч. 7–8. 12 червня, с. 309–311.
- Фісанов, В. П., 1999. *Програме суперництво (США та Австро-Угорщина у Центральній Європі в роки Першої світової війни).* Чернівці: Золоті литаври.
- Шніцер, І., 2015. Боротьба словаків та русинів-українців за автономію в Чехословаччині між двома світовими війнами: спільне та відмінне. In: *Kapitoly z dejiny Podkarpatskej Rusi 1919–1945.* Prešov: Vyd-vo Prešovskej univerzity, s. 119–129.
- Шпорлюк, Р., 2013. *Формування модерних націй: Україна–Росія–Польща.* Київ: Дух і літера.
- Bartlová, A., 1999. Slovenska otázka a slovenské štátoprávne snahy v rokoch 1919–1938. In: *Československo 1918–1938. Osudy demokracie ve Střední Evropě, 1.* Praha: Historický ústav AV ČR, s. 170–178.
- Bartlová, A., 2010. *Slovensko v mezivojnovom období. Túžby, projekty a realita.* Bratislava: Historický ústav SAV.
- Bednář, M., 2002. Tomáš Garrigue Masaryk jako prezident Československé republiky. In: *Českoslovenští a čeští prezidenti.* Praha: CEP, s. 125–132.

- Beneš, E., 2005. *Německo a Československo*. Praha: Masarykův ústav AV ČR.
- Broklová, E., 2001. *Prezident Republiky československé. Instituce a osobnost T. G. Masaryka*. Praha: Masarykův ústav AV ČR.
- Broklová, E., 2010. Státníci v parlamentních demokraciích Československa, Německa a Rakouska po první světové válce. In: *1918. Model komplexního transformačního procesu?* Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., s. 77–91.
- Broklová, E., 2020. Sté výročí vzniku první československé ústavy. *Právník*, 2, s. 89–108.
- Čapek, K., 2013. *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, o. p. s., Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.
- Čechurová, J., 2018. Svátkový kalendář ve světle legislativní činnosti. In: *Sláva republice! Oficiální svátky a oslavy v meziválečném Československu*. Praha: Academia; Masarykův ústav a Archiv AV ČR, s. 45–72.
- Fischer, J., 1921. *Presidentův program*. Praha: Stanislav Minařík v Praze.
- Gajan, K., 1999. Vztah T. G. Masaryka k českým Němcům (1918–1935). In: *Československo 1918–1938. Osudy demokracie ve Střední Evropě*, 2. Praha: Historický ústav AV ČR, s. 629–639.
- Galanda, J., 1988. *Vznik Československé republiky 1918. Programy, projekty, perspektivy*. Praha: Svoboda.
- Hahnová, E., 1996. *Sudetoněmecký problém: obtížné loučení s minulostí*. Praha: Prago Media.
- Hain, R., 2006. *Teorie státu a státní právo v myšlení T. G. Masaryka*. Praha: Karolinum.
- Hájková, D. & Michela, M., 2018. Oslavy 28. října. In: *Sláva republice! Oficiální svátky a oslavy v meziválečném Československu*. Praha: Academia; Masarykův ústav a Archiv AV ČR, s. 75–135.
- Harna, J., 2008. První Československá republika. In: *Dejiny českých zemí*. Praha: Nakladatelství Karolinum, s. 311–340.
- Herben, J., 1946. *T. G. Masaryk. Život a dílo presidenta Osvoboditele*. Praha: Sfinx, Bohumil Janda.
- Hilf, R., 1996. *Němci a Češi. Sousedství ve střední Evropě, jeho význam a proměny. Symbioza – katastrofa – nové cesty*. Praha: Prago Media News.
- Jančík, D. & Kubů, E., 2001. T. G. Masaryk, hospodářství a hospodářská politika. In: *T. G. Masaryk, idea demokracie a současné evropanství. Sborník mezinárodní vědecké konference konané v Praze 2.–4 března 2000*, 1. Praha: Filosofia, s. 413–450.
- Kárník, Z., 1999. Ustavení ČSR jako parlamentní demokracie v podmínkách národněpolitické a sociálněpolitické krize střední Evropy (jarolito 1920). In: *Československo 1918–1938. Osudy demokracie ve Střední Evropě*, 1. Praha: Historický ústav AV ČR, s. 89–110.
- Kárník, Z., 2003. *České země v éře První republiky (1918–1938). Díl první. Vznik, budování a zlata léta republiky (1918–1929)*. Praha: Libri.
- Klimek, A., 1999. Počátky parlamentní demokracie v Československu. In: *Československo 1918–1938. Osudy demokracie ve Střední Evropě*, 1. Praha: Historický ústav AV ČR, s. 111–122.
- Korespondence T. G. Masaryk – Antonín Švehla*, 2012. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.

- Korespondence T. G. Masaryk – Edvard Beneš 1914–1918*, 2004. Praha: Masarykův ústav AV ČR.
- Korespondence T. G. Masaryk – Edvard Beneš 1918–1937*, 2013. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.
- Korespondence T. G. Masaryk – Karel Kramář*, 2005. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.
- Korespondence T. G. Masaryk – slovenští veřejní činitelé (1918–1937)*, 2019. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR.
- Korespondence T. G. Masaryk – slovenští veřejní činitelé (do r. 1918)*, 2008. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR.
- Kovtun, I., 1991. *Masarykův triumf. Příběh konce velké války*. Praha, Odeon.
- Kovtun, J., 2005. *Republika v nebezpečném světě. Éra prezidenta Masaryka 1918–1935*. Praha: Torst.
- Kubín, M., 2013. Začátky a konce Masarykovy ligy proti tuberkulóze. I. díl. *Kazuistiky v alergologii, pneumologii a ORL*, 1, s. 26–30.
- Kvaček, R., 2000. V roli prezidenta. In: *Cesta a odkaz T. G. Masaryka. Fakta. Uvahy. Souvislosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 70–81.
- Laco, K., 1966. *Ustava predmníchovskej ČSR a ústava ČSSR*. Bratislava: Slovenska akademia vied.
- Masaryk, T. G., 1994. *Cesta demokracie*, 3. Praha: Ústav T. G. Masaryka.
- Masaryk, T. G., 1997. *Cesta demokracie*, 4. Praha: Ústav T. G. Masaryka.
- Masaryk, T. G., 2000. *Otázka sociální. Základy marxismu filosofické a sociologické*, 1–2. Praha: Masarykův ústav AV ČR; Ústav T. G. Masaryka.
- Masaryk, T. G., 2003. *Cesta demokracie*, 1. Praha: Ústav T. G. Masaryka.
- Masaryk, T. G., 2005. *Světová revoluce. Za války a ve válce 1914–1918*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, Ústav T. G. Masaryka, o. p. s.
- Masaryk, T. G., 2007. *Cesta demokracie*, 2. Praha: Ústav T. G. Masaryka.
- Masaryk, T. G., 2016. *Nová Evropa. Stanovisko slovanské*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, o. p. s., Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.
- Masaryk, T. G., 2017. *Válka a revoluce*, 3. Praha: Ústav T. G. Masaryka – Masarykův ústav a Archiv AV ČR.
- Nedoma, J., 1992. TGM jako prezident československého státu. *Masarykův sborník, VII*. Praha: Academia, s. 197–217.
- Neudorflová, M. L., 2011. *T. G. Masaryk – politický myslitel*. Praha: Nakladatelství ARSCI.
- Olivová, V., 2000. *Dějiny první republiky*. Praha: Karolilinium.
- Opat, J., 2003. *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka. Česká otázka včera a dnes*. Praha, Ústav T. G. Masaryka.
- Pauza, M., 2018. Světový válečný konflikt a Československá republika v obnovené Evropě. *Filosofický časopis*, 1, s. 659–677.
- Peroutka, F., 2003. *Budování státu, I–II (1918–1919)*. Praha: Academia.
- Pešek, J., 2018. Vznik, charakter a konec první Československé republiky (Několik úvah k aktuálním diskusím). *Český časopis historický*, 3, s. 659–692.
- Polák, S., 2012. *T. G. Masaryk: za ideálem a pravdou*, 6. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR.
- Politická elita meziválečného Československa. 1918–1938. Kdo byl kdo za první republiky*. 1998. Praha: Pražská edice.

Prezident o prezidentství v roce 1934 – jedna z posledních prací TGM. J. Soukup, D. Švihlová (ed.). 2003. *Masarykův sborník, IX. 1993–1995*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, s. 177–192.

Průcha, V. a kolektiv, 2004. *Hospodářské a sociální dějiny Československa v letech 1918–1992, I. Období 1918–1945*. Brno: Doplněk.

Rychlík, J., 1997. *Češi a Slováci ve 20 století. Česko-slovenské vztahy 1914–1945*. Bratislava: AEP.

Sládek, M., 2002. *Němci v Čechách. Německá menšina v českých zemích a Československu: 1848–1946*. Praha: Pragma.

Soubigou, A., 2004. *Tomaš Garrigue Masaryk*. Praha: Paseka.

The memoirs of Herbert Hoover. Years of Adventure. 1874–1920, 1951. New York: The MacMillan company.

Vašš, M., 2013. T. G. Masaryk a jeho vnímanie problémov Slovenska vo funkcii prezidenta ČSR. In: *T. G. Masaryk a Slované*. Praha: Historický ústav AV ČR, v. v. i. a Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., s. 175–187.

Zavacká, K., 1994. Právne systémy a tradície na Slovensku v období vzniku ČSR. *Historický časopis*, 2, s. 215–225.

Zbírka zákonu a nařízení státu Československého, 1918; 1919; 1920. Praha.

References

Bartlová, A., 1999. The question of Slovakia and Slovak attempts at state law in the years 1919–1938. In: *Czechoslovakia 1918–1938. The fates of the democracy in Central Europe, I*. Praha: Historický ústav AV ČR, pp. 170–178. (In Slovak)

Bartlová, A., 2010. *Slovakia in the interwar period. Desires, projects and reality*. Bratislava: Historický ústav SAV. (In Slovak)

Bednář, M., 2002. Tomaš Garrigue Masaryk as President of the Czechoslovak Republic. In: *Czechoslovak and Czech presidents*. Praha: CEP, pp. 125–132. (In Czech)

Beneš, E., 2005. *Germany and Czechoslovakia*. Praha: Masarykův ústav AV ČR. (In Czech)

Bobrov-Timoshkin, A., 2008. *Project “Czechoslovakia”: the conflict of ideologies in the First Czechoslovak Republic (1918–1938)*. Moscow: Novoe literaturnoe obozrenie. (In Russian)

Boldyzhzar, M., 2006. *State-legal aspects of Transcarpathia's entry into Czechoslovakia*. Uzhgorod: KP “Uzhgorod City Printing House”. (In Ukrainian)

Broklová, E., 2001. *President of the Czechoslovak Republic*. The institution and personality of T. G. Masaryk. Praha: Masarykův ústav AV ČR. (In Czech)

Broklová, E., 2010. Statesmen in the Parliamentary Democracies of Czechoslovakia, Germany and Austria after the First World War. In: *1918. A model of a complex transformation process?* Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., pp. 77–91. (In Czech)

Broklová, E., 2020. The Hundredth Anniversary of the first Czechoslovak Constitution. *Právník*, 2, pp. 89–108. (In Czech)

Bysaga, Ju., 1997. *Creating the foundations of state and legal policy of Czechoslovakia in the 20s of the twentieth century*. Uzhhorod: Zakarpattia. (In Ukrainian)

Collection of Laws and Orders of the Czechoslovak State, 1918; 1919; 1920. (In Czech)

- Correspondence of T. G. Masaryk – Antonín Švehla*, 2012. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i. (In Czech)
- Correspondence of T. G. Masaryk – Edvard Beneš 1914–1918*, 2004. Praha: Masarykův ústav AV ČR. (In Czech)
- Correspondence of T. G. Masaryk – Edvard Beneš 1918–1937*, 2013. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i. (In Czech)
- Correspondence of T. G. Masaryk – Karel Kramář*, 2005. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i. (In Czech)
- Correspondence of T. G. Masaryk – Slovak public officials (1918–1937)*, 2019. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR. (In Czech)
- Correspondence of T. G. Masaryk – Slovak public officials (until 1918)*, 2008. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR. (In Czech)
- Čapek, K., 2013. *Conversations with T. G. Masaryk*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, o. p. s., Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i. (In Czech)
- Čechurová, J., 2018. Holiday calendar in the light of legislative activity. In: *Long Live the Republic!: Public Holidays and Celebrations in Interwar Czechoslovakia*. Prague: Academia, pp. 45–72. (In Czech)
- Doroshenko, D., 1969. *My memories of the recent past*. München: Ukrajinsjke Vydavnyctvo. (In Ukrainian).
- Fisanov, V. P., 1999. *Lost Rivalry (USA and Austria-Hungary in Central Europe during the First World War)*. Chernivci: Zoloti lytavry. (In Ukrainian)
- Fischer, J., 1921. *The President's program*. Praha: Stanislav Minařík v Praze. (In Czech)
- Gajan, K., 1999. The relationship of T. G. Masaryk to Czech Germans (1918–1935). In: *Czechoslovakia 1918–1938. The fates of the democracy in Central Europe, 2*. Praha: Historický ústav AV ČR, pp. 629–639. (In Czech)
- Galanda, J., 1988. *The establishment of the Czechoslovak Republic in 1918. Programme, project, perspective*. Praha: Svoboda. (In Czech)
- Hahnová, E., 1996. *The Sudeten-German problem: a difficult farewell to the past*. Praha: Prago Media. (In Czech)
- Hain, R., 2006. *State theory and state law in the thinking of T. G. Masaryk*. Praha: Karolinum. (In Czech)
- Hájková, D. & Michela, M., 2018. Celebrations on October 28. In: *Long Live the Republic!: Public Holidays and Celebrations in Interwar Czechoslovakia*. Prague: Academia, pp. 75–135. (In Czech)
- Harna, J., 2008. The First Czechoslovak Republic. In: *History of the Czech Lands*. Praha: Nakladatelství Karolinum, pp. 311–340. (In Czech)
- Herben, J., 1946. *T. G. Masaryk. The life and work of President liberator*. Praha: Sfinx, Bohumil Janda. (In Czech)
- Hilf, R., 1996. *Germans and Czechs. Neighborhood in Central Europe, its meaning and changes. Symbiosis–disaster–new ways*. Praha: Prago Media News. (In Czech)
- Jančík, D. & Kubú, E., 2001. T. G. Masaryk, economy and economic policy. In: *T. G. Masaryk, the idea of the democracy and contemporary Europeanism. Proceedings of the international scientific conference held in Prague March 2-4, 2000, 1*. Praha: Filosofía, pp. 413–450. (In Czech)
- Kárník, Z., 1999. The establishment of Czechoslovakia as a parliamentary democracy in the conditions of the national political and sociopolitical crisis of Central Europe

(spring–summer 1920). In: *Czechoslovakia 1918–1938. The fates of the democracy in Central Europe, 1*. Praha: Historický ústav AV ČR, pp. 89–110. (In Czech)

Kárník, Z., 2003. *Czech land in the era of the First Republic (1918–1938). Part one. The emergence, construction and golden years of the republic (1918–1929)*. Praha: Libri. (In Czech)

Klimek, A., 1999. The beginnings of parliamentary democracy in Czechoslovakia. In: *Czechoslovakia 1918–1938. The fates of the democracy in Central Europe, 1*. Praha: Historický ústav AV ČR, pp. 111–122. (In Czech)

Kovtun, I., 1991. *Masaryk's triumph. The story of the end of the great war*. Praha, Odeon. (In Czech)

Kovtun, J., 2005. *Republic in a dangerous world. The era of President Masaryk 1918–1935*. Praha: Torst. (in Czech)

Kravchuk, O., 2016. Prague castle during the presidency of T. G. Masaryk. *Scientific papers of Vinnytsia M. Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Series: History*, 24, pp. 265–273. (In Ukrainian).

Kravchuk, O. M., 2008. *National policy of the Czechoslovakian Republic. 1918–1929*. Vinnytsia: Edeljvejs. (In Ukrainian)

Kril, M., 2009. Formation and development of the First Czech and Slovak Republic: political and national factors. *Ukraine–Europe–World. The International Collection of Scientific Works. Series: History, International Relations*, 2. Ternopil, 2009, pp. 47–55. (In Ukrainian).

Kubín, M., 2013. Beginnings and ends of Masaryk's league against tuberculosis. Part I. *Kazuistika v alergologii, pneumologii a ORL*, 1, pp. 26–30. (In Czech)

Kvaček, R., 2000. In the role of president. In: *The path and legacy of T. G. Masaryk. The facts. Considerations. Context*. Prague: Lidové noviny Publishing House, pp. 70–81. (In Czech)

Laco, K., 1966. *The Constitution of the Pre-Munich ČSR and the Constitution of the ČSSR*. Bratislava: Slovak Academy of Sciences. (In Czech)

Masaryk, T. G., 1994. *The path of democracy*, 3. Praha: Ústav T. G. Masaryka. (In Czech)

Masaryk, T. G., 1997. *The path of democracy*, 4. Praha: Ústav T. G. Masaryka. (In Czech)

Masaryk, T. G., 2000. *The Social Question. The Sociological and Philosophical Principles of Marxism, 1–2*. Praha: Masarykův ústav AV ČR; Ústav T. G. Masaryka. (In Czech)

Masaryk, T. G., 2003. *The path of democracy*, 1. Praha: Masarykův ústav AV ČR. (In Czech)

Masaryk, T. G., 2005. *The World Revolution. During the War and the War 1914–1918*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, Ústav T. G. Masaryka, o. p. s. (In Czech)

Masaryk, T. G., 2007. *The path of democracy*, 2. Praha: Ústav T. G. Masaryka. (In Czech)

Masaryk, T. G., 2016. *The New Europe. The Slav Standpoint*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, o. p. s., Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i. (In Czech)

Masaryk, T. G., 2017. *War and revolution*, 3. Praha: Ústav T. G. Masaryka – Masarykův ústav a Archiv AV ČR. (In Czech)

Nagornyak, M. M., 2009. *Nation-state conception of Tomash Masaryk*. Kyiv: Loghos. (In Ukrainian).

Nedoma, J., 1992. TGM as the president of the Czechoslovak state. *Masarykův sborník, VII*. Praha: Academia, pp. 197–217. (In Czech)

- Neudorflová, M. L., 2011. *T. G. Masaryk – political thinker*. Praha: Nakladatelství ARSCI. (In Czech)
- Olivová, V., 2000. *History of the First Republic*. Praha, Karolilinium. (In Czech)
- Opat, J., 2003. *Guide to the life and work of T. G. Masaryk. The Czech question yesterday and today*. Praha, Ústav T. G. Masaryka. (In Czech)
- Pauza, M., 2018. A World War and the Czechoslovak Republic in a Renewed Europe. *Philosophical Journal*, 1, pp. 659–677. (In Czech)
- Peroutka, F., 2003. *State building, I–II (1918–1919)*. Praha: Academia. (In Czech)
- Pešek, J., 2018. The foundation, character and end of the first Czechoslovak Republic: (Some reflections on current discussions). *The Czech Historical Review*, 3, pp. 659–692. (In Czech)
- Polák, S., 2012. *T. G. Masaryk: behind the ideal and the truth*, 6. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR. (In Czech)
- Průcha, V. a kolektiv, 2004. *Economic and social history of Czechoslovakia in the years 1918–1992, 1. Period 1918–1945*. Brno: Doplněk. (In Czech)
- Rychlík, J., 1997. *Czechs and Slovaks in the 20th century. Czech-Slovak relations 1914–1945*. Bratislava: AEP. (In Czech)
- Shnitser, I., 2015. Struggle of Slovaks and Ukrainians-Rusyn for autonomy in Czechoslovakia between the two world wars: common and different. In: *Chapters from the history of Subcarpathian Rus 1919–1945*. Prešov: Prešov University Press, pp. 119–129. (In Ukrainian).
- Sládek, M., 2002. *Germans in Bohemia. The German minority in the Czech lands and Czechoslovakia: 1848–1946*. Praha: Pragma. (In Czech)
- Slavinsky, M., 1930. T. G. Masaryk. *Trident*, 9. March 2, pp. 2–3. (In Ukrainian).
- Soubigou, A., 2004. *Tomaš Garrigue Masaryk*. Praha: Paseka. (In Czech)
- Szporluk, R., 2013. *Formation of modern nations: Ukraine–Russia–Poland*. Kyiv: DUKh I LITERA. (In Ukrainian)
- The memoirs of Herbert Hoover. Years of Adventure. 1874–1920*, 1951. New York: The MacMillan company. (In English)
- The political elite of interwar Czechoslovakia. 1918–1938 Who was who during the First Republic*. 1998. Praha: Pražská edice. (In Czech)
- The President on the Presidency in 1934 – one of the last works of TGM. J. Soukup, D. Švihlová (ed.). 2003. *Masaryk's Book of Papers, IX. 1993–1995*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, pp. 177–192. (In Czech)
- Ukraine and the Bohemia. A conversation with M. A. Slavinsky, the ambassador to Czechoslovakia. 1920. *Volya (Vienna)*, 2, № 7–8. June 12, pp. 309–311. (In Ukrainian).
- Vašš, M., 2013. T. G. Masaryk's View from his Position as President of the ČSR, of Slovakia's Challenges. In: *T. G. Masaryk and the Slavs*. Praha: Historický ústav AV ČR, v. v. i. a Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., pp. 175–187. (In Slovak)
- Vidnyanskyi, S., 2009. Disintegration of Austro-Hungarian monarchy and formation of the national states. *Ukraine–Europe–World. The International Collection of Scientific Works. Series: History, International Relations*, 2. Ternopil, pp. 33–46. (In Ukrainian).
- Zadorozhnyuk, E. G., 2012. Shades to the Portrait of Tomáš Garrigue Masaryk. *Modern and Current History Journal*, 5, pp. 151–163. (In Russian)
- Zavacka, K., 1994. Legal systems and traditions in Slovakia during the founding of the ČSR. *Historical Journal*, 2, pp. 215–225. (In Slovak)

**THE INFLUENCE OF T. G. MASARYK ON THE FORMATION
OF THE INTERNAL POLICY OF CZECHOSLOVAKIA IN 1918–1919**

Oleksandr KRAVCHUK

*Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
32 K. Ostrozky Street, Vinnytsia, 21001
Department of World History
e-mail: ol-kravcuk@i.ua*

Abstract

Background: The formation of the First Czechoslovak Republic, one of the examples of the development of the Slavic state, took place at a difficult time of transformation of the post-imperial space of Central Europe after the First World War. The internal political measures of 1918–1919 became an important part of the Czechoslovak state formation. The first president of the Czechoslovak Republic, T. G. Masaryk, significantly influenced their formation and implementation in the first, key years of the formation of the new state.

Purpose: The purpose of the article is to reveal the influence of T. G. Masaryk on the formation of the main directions of the internal policy of Czechoslovakia in 1918–1919.

Results: According to T. G. Masaryk's concept of humane democracy, his internal political goal as the president of the Czechoslovak Republic was the creation of a democratic, social, economically and culturally developed state. Although he acted as an integrating political figure of the new state, but since he was a prominent representative of the foreign current of the liberation movement, he sought to reach compromise solutions with the figures of the internal current of the liberation movement of Czechs and Slovaks in forming the foundations of domestic policy. The greatest influence of T. G. Masaryk in Czechoslovak internal politics was manifested in socio-political democratization, development of the institution of the presidency, creation of the army, development of the foundations of national policy, implementation of social reforms, development of the cultural and educational sphere. At the same time, T. G. Masaryk did not support a radical solution of national problems by granting territorial autonomy to national communities. At the same time, T. G. Masaryk's support for the unitary state system of the Czechoslovak Republic did not contribute to the establishment of international relations. This caused internal preconditions for further instability in this area. In general, domestic political measures of a social-reformist nature became an important basis for the further development of Czechoslovakia.

Key words: T. G. Masaryk, Czechoslovak Republic, internal politics, humane democracy.